

İnternetdən səmərəli istifadə qaydaları

шаблоны YooTheme

шаблоны Недвижимости Joomla

by Nicat
Baxış sayı: 1746

MÜNDƏRİCAT

Giriş

Kompüter masası arxasında düzgün oturma qaydaları

İnternetin tarixi

İnternetin idarə edilməsi

İnternet nədir?

Ünvanlar və domenlər

İnternetə bağlanma qaydaları

Provayderin seçilməsi. İnternetə neçə bağlanmalı?

İnternetdə informasiya axtarışı

Virus nədir?

Virusların iş prinsipləri

Virus kompüterə necə keçir?

Viruslardan əsas müdafiə üsulları

Haker hücumları

Uşaqların təhlükəsizliyi

İnternet resursların kataloqu

GİRİŞ

İnternet tədricən hər bir qurumun, ictimai birliyin, tədris müəssisəsinin həyatına və evimizə daxil olur. Azərbaycanda İnternet istifadəçilərinin sayı sürətlə artır, üstəlik də ümumdünya hörümçək torundan istifadə edən gənclərin və yeniyetmələrin sayı olduqca çoxdur. Bir çoxları, xüsusən də gənclər üçün İnternet elə bir informasiya vasitəsinə çevrilir ki, onlar şəbəkəsiz həyat təsəvvür edə bilmirlər. Bu da təəccüblü deyil: axı, İnternetdə referat və kurs işi üçün informasiya axtarmaq, sevimli musiqini dinləmək, istənilən kitabı tapmaq və ya çoxsaylı forumlarda istənilən məsələləri müzakirə etmək olar.

İnternet tədris, istirahət və ya dostlarla ünsiyyət üçün əla və faydalı bir vasitə ola bilər. Ancaq nəzərə almaq lazımdır ki, kompüterdən düzgün istifadə olunmaması sizin səhhətinizə zərər gətirə bilər. Bundan əlavə şəbəkədən də təhlükə gözləmək olar. Məsələn, kompüter vasitəsi ilə cinayətkarlar, dələduzlar öz çirkin əməllərini həyata keçirə bilərlər. Ünsiyyətin virtual olması nəticəsində uşaqların psixoloji durumuna zərər vurmaq üçün geniş imkanlar mövcuddur. Son zamanlar İnternetdə çox sayda aqressiv və ictimaiyyət üçün təhlükəli olan materiallar çoxluq təşkil edir. İnternet istifadəçiləri belə təhlükələrin mövcudluğunu nəzərə almalı və İnternetdə təhlükəsizlik məsələsinə xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

Gənclərin Problemləri üzrə Elmi Araşdırmalar Mərkəzinin tərtib etdiyi «İnternetdən səmərəli istifadə qaydaları» üzrə tövsiyə bu aktual mövzuya həsr olunub.

Ümid edirik ki, tövsiyə sizi maraqlandıran bir çox sualların cavabını tapmaqda yardımçı olacaq.

Kompüter arxasında düzgün oturma qaydası

Biz iş vaxtının əsas hissəsini kompüter arxasında keçiririk. Oturuşa düzgün əməl olunmaması nəticəsində bəldə və boyun nahiyyəsində ağrılar yaranır.

Kompüterdən düzgün istifadə olunmadığı əsasən təqdirdə görmə qabiliyyətinin zəifləməsinə gətirib çıxarır. Bütün bunları nəzərə alaraq kompüter masası arxasında düzgün oturmaq üçün bir neçə tövsiyəni sizin nəzərinizə çatdırırıq.

Belin düz saxlanması

Oturacaq mütləq rahat və təbii əyilmə söykənəcəyindən ibarət olmalıdır. Söykənəcəklə bel arasında kiçik bir məsafə saxlanılmalıdır. Belə oturmaqlar bel sümüyünə düşən yükü öz üzərinə götürür.

Ayaqların rahat qoyuluşu

Ayaq pəncələri döşəməyə paralel şəkildə qoyulmalıdır.

Hərəkətlərin minimuma endirilməsi

Komputerlə iş zamanı sizə lazım olan əşyaları əl çatacaq məsafədə yerləşdirin.

Çiyin və qollar

Klaviatura və maus dirsəklə eyni səviyyədə olmalıdır.

Əllər

Biləkləri masa üzərində yuxarı, aşağı və kənarlara əyməmək şərtlə düz yerləşdirin. Artıq gərginlikdən yorulmamaq üçün barmaqları klaviatura üzərində sərbəst saxlayın.

Mausla işlədikdə tək biləyi yox, bütün əli tərpedin.

Boyun

Monitor bilavasitə sizin qarşınızda olmalıdır. Çalışın boynunuzu tərpətməyəsiz və düz monitora baxasınız.

Gözlər

Məhz bu faktora riayət olunmadıqda insanlarda baş ağrıları və başgicəlmələri əmələ gəlir.

- Kompüterdən istifadə olunduqda düz ekranın qarşısında əyləşmək lazımdır. Uzanmış vəziyyətdə kompüterlə məşğul olmaq qəti qadağandır.
- Gözlərlə manitor arasında məsafə 45-60 sm olmalıdır.
- Əgər siz eynəkdən istifadə edirsinizsə kompüterlə məşğul olduqda eynəyi taxmağı unutmayın.
- Kompüter yerləşən otaq mütləq yaxşı işıqlandırılmalıdır.
- Hər yarım saatdan bir 10-15 dəqiqə fasilə etmək lazımdır.
- Fasilə zamanı gözlərin gimnastikasını aparmaq tövsiyə olunur: pəncərəyə yaxınlaşıb, uzağa baxaraq dərhal nəzərinizi burnunuzun ucunda toplayın.
- "A" vitaminin qəbulu çox xeyirlidir. O, gözlərin həssaslığını artırır, ancaq tam dəqiqliklə təlimata riayət edin.

İnternetin tarixi

2 sentyabr 1969-cu il. ABŞ-ın hərbi-sənaye (Pentaqon) qurumunun xətti ilə ali məktəblər tərəfindən bir layihə həyata keçirildi. Məqsəd çoxlu sayda kompüterləri birləşdirən bir kabel vasitəsilə eyni vaxtda informasiya mübadiləsi aparmağın mümkünlüyünü təmin etmək idi. "Soyuq müharibə" dövründə hökuməti bir məsələ düşündürürdü müharibə başladığı təqdirdə dayanıqlı rabitə sistemini necə qurmaq olar. Beləliklə, ilk öncə Kaliforniya Universitetinin tələbələri Stiven Kroker və Vinton Serf 4-5 metr uzunluğunda kəbellə kompüterləri birləşdirdilər. İlk dəfə olaraq kompüterlər arasında rəqəmli məlumat ötürülməsi baş verdi. Layihə olduqca uğurla həyata keçirildi, əvvəlcə dörd universitetin birləşməsindən **ARPANET** adlı bir kompüter şəbəkəsi əmələ gəldi və qısa bir müddətdə bütün Amerika ərazisində kompüterlər bu şəbəkəyə qoşuldu.

Qeyd: *Dünya ədəbiyyatını araşdırdıqda bir çox müəlliflər tərəfindən Internetin yaradılması ilə bağlı müxtəlif tarixlərin qeyd olunduğunu müəyyən etmək olar. Əksər mənbələrdə yuxarıda qeyd olunan hərbi qurum tərəfindən dəstəklənən layihənin, əslində, 1962-ci ildən həyata keçirilməyə başlandığı bildirilir. Pentaqonun Tədqiqat Layihələri Agentliyi (Advanced Research Projects Agency of the U.S. Department of Defense, ARPA) tərəfindən reallaşdırılan bu layihə ARPANET, sonra isə İnternet adlanmağa başladı.*

1972-ci ildə ARPANET vasitəsilə elektron məktub göndərilməsinə imkan verən proqram yaradıldı. İlk dəfə olaraq @ işarəsi elektron poçt ünvanlarında işlədilməyə başlandı və 1980-ci ildə bu işarə beynəlxalq standart kimi təsdiqləndi.

1973/74-cü illərdə TCP/IP protokolu meydana çıxdı. TCP/IP protokollarını ARPANET-in əsas qurucularından olan Robert Ken və kompüter mütəxəssisi Vinton Serf tərəfindən təklif olunub (2005-ci ildə onların hər ikisi bu ixtiralarına görə ABŞ Prezidenti tərəfindən Azadlıq Medalı ilə təltif edilib). TCP/IP protokolu iki rabitə protokolundan ibarətdir: Transmission Control Protocol - Ötürülməyə Nəzarət Protokolu - verilənlərin ötürülməsinə nəzarət edən protokol və İnternet Protokol - müxtəlif şəbəkələrdə qurğular arasında informasiyanın ötürülməsi zamanı şəbəkədə paketlərin (informasiyanın) marşrutlaşdırılmasını həyata keçirən protokol.

1980-ci illərdə DNS (Domain Name System - domen adlar sistemi) yaradıldı.

1985-ci ildə ABŞ Milli Elm Fonduna məxsus **NSFNET** (National Science Foundation Network - Milli Elm Fondu Şəbəkəsi) yaradıldı və bu şəbəkə İnternetdə ilk **Backbone** (onurğa - magistral kanal) rolunu oynadı. 1995-ci ildə bu şəbəkə bir neçə hissəyə ayrıldı. Hazırda Qlobal Şəbəkədə backbone rolunu oynayan xeyli sayda şəbəkə mövcuddur: **UUNET (MCI/WORLDCOM)**, **AT&T** və s.

İnternet inkişaf etdikcə belə bir problem ortaya çıxdı: bu şəbəkə vasitəsilə kompüterlərdə olan çoxlu sayda sənədlərdən hamı eyni vaxtda necə istifadə edə bilsinlər?

Məhz bu problemin həlli 1989-90-cı illərdə **WWW (World Wide Web - Ümumdünya Hörümçək Toru)** sisteminin yaranmasına səbəb oldu. Belə ki, ingilis alimi Tim Berners Li hipermetnli sənədlər texnologiyasını yaratdı. Qeyd etmək yerinə düşər ki, ser Tim Berners 2004-cü ildə 15 il öncəki kəşfinə görə Beynəlxalq Fond tərəfindən 1 milyon avro məbləğində mükafatlandırılıb.

İnternetin qloballaşması 1988/89-cu illərə təsadüf edir. Bu illərdə Kanada, Fransa, İsveç, Almaniya, İsrail, Yaponiya və İngiltərə, 1992-ci ildə isə Estoniya və Latviya NSFNET vasitəsilə İnternetə qoşuldular.

1990-cı ilin sentyabrında keçmiş SSRİ məkanına daxil olan ölkələr üçün, .su domeni fəaliyyətə başladı. Həmin ildən elektron poçt mübadiləsini həyata keçirməyə başlayan Rusiya **1993/94**-cü illərdən **RELKOM** şəbəkəsi vasitəsilə rəsmi olaraq İnternetə qoşuldu və 1994-cü ilin aprelində .ru domenini qeydə aldırdı.

1991-ci ildə elektron poçt xidmətlərindən istifadə etməyə başlayan Azərbaycanda ilk İnternet bağlantısı 1995-ci ildə həyata keçirilib.

1993-cü ildə ABŞ administrasiyası ilk dəfə olaraq öz rəsmi web-saytını (www.whitehouse.gov) yaratdı, prezident B.Klinton isə rəsmi elektron poçt ünvanı qəbul etdi.

1994-cü ildə ilk dəfə olaraq İnternetdən elektron kommersiya məqsədilə istifadəyə başlanıldı.

Beləliklə, öncə elm və təhsil qurumlarını birləşdirən ARPANET sadə kompüter şəbəkəsi qısa bir müddətdə böyük populyarlıq qazandı. Məhz bu şəbəkə indiki İnternetin əsası oldu. İlk vaxtlar bu şəbəkədən ancaq mətn formasında olan informasiyanın elektron poçt vasitəsilə ötürülməsi üçün istifadə edilirdi. Hazırda isə İnternetlə qrafik və multimedia faylları əldə etmək, eyni vaxtda yazışmaq və danışmaq, eyni zamanda oyunlar və əyləncələrlə məşğul olmaq, ucuz telefon bağlantısı yaratmaq, musiqi və video əldə etmək mümkündür. Bütün bunlardan istifadə etmək üçün olduqca sadə bir informasiya vasitəsi olan İnternet haqqında müəyyən bilgi əldə etmək zəruridir.

İnternetin idarə edilməsi

İnternetdə vahid bir idarəetmə mərkəzi yoxdur. İnternet inzibati olaraq heç bir qurum tərəfindən idarə olunmur. Bununla belə, İnternetin texniki və texnoloji standartları ilə, ünvan və domenlərin paylanması və bununla bağlı mübahisələrlə məşğul olan bir sıra ictimai, qeyri-kommersiya qurumları mövcuddur.

IAB (Internet Activities Board - İnternet Fəaliyyət Şurası), əsasən, İnternetdə strateji tədqiqat və struktur siyasətini müəyyənləşdirir.

Domenlərin (ünvanların) qeydiyyatı sahəsində **ICANN** (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers)(www.icann.org) İnternetin tənzimlənməsi sahəsində daha çox çəkiyə malik üst qurumlardandır.

İnternet nədir?

İnternetin məzmunu, iş prinsipləri haqqında təsəvvürə malik olmaq üçün adi kompüter şəbəkəsinin mahiyyətini bilmək vacibdir.

Kompüter şəbəkəsi nədir? Ən sadə kompüter şəbəkəsi informasiya ötürməyə imkan yaradan xüsusi kabel vasitəsilə ən azı- 2 kompüterin birləşməsindən ibarətdir. Təbii ki, böyük şəbəkələrdə minlərlə kompüter ola bilər. Bir təşkilat daxilində olan şəbəkə - lokal şəbəkə (LAN - Lokal Area Network), dünya üzrə səpələnmiş lokal şəbəkələri, üstə gəl fərdi kompüterləri birləşdirən şəbəkə "qlobal şəbəkə" (WAN - Wide Area Network) adlanır.

İnterneti məhz bütün dünya üzrə kompüter şəbəkələrinin birləşməsi kimi təsəvvür etmək lazımdır. Yəni İnternet, əslində, şəbəkələr şəbəkəsidir. Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, "*İnternet*" sözü xüsusi isim olduğundan böyük hərflə yazılmalıdır, kiçik hərflə yazılan *internet* sözü bir və ya bir neçə şəbəkəni bir-birinə bağlayan kompüter şəbəkəsi (internetwork) anlamını verir.

İnternetdə məlumat mübadiləsi zamanı müəyyən normalara, qaydalara əməl olunur. Adətən İnternetdə bu qaydaları qısaca TCP/IP protokol adlandırırlar. Yuxarıda artıq bu haqda qısa məlumat verilib.

Sadə dildə desək, protokol kompüterlərin bir-biri ilə ünsiyyət dilidir. Bu mənada TCP protokolu informasiyanı son mənzilə itkisiz, IP protokolu məlumatın konkret lazımı ünvana çatdırılmaq funksiyasını yerinə yetirir. IP protokolu müxtəlif şəbəkələrdə qurğular arasında informasiyanın ötürülməsi zamanı şəbəkədə paketlərin marşrutlaşdırılmasını həyata keçirir. Marşrutlaşdırma (routing) - paketlərin (informasiyanın) ötürülməsi üçün yolun seçilməsi prosesidir. Marşrutlaşdırma üçün marşrutizator (router) adlanan qurğudan istifadə edilir.

Marşrutizator nəinki şəbəkədəki kompüterlərin ünvanlarını, eyni zamanda şəbəkədə olan bütün digər marşrutizatorların da ünvanlarını bilir. Odur ki, marşrutizator paketləri həmişə ən effektiv yolla istiqamətləndirir. Onları həm də şlüzlər (gateways) adlandırırlar.

Ünvanlar və domenlər

İnternetdə hər kompüterin bir ünvanı var və bu, IP-ünvan adlanır. Adətən ünvan bir-biri ilə nöqtələr vasitəsilə ayrılan dörd rəqəmdən ibarət olur. Məs.: 212.240.8.66. Bir evin ünvanı onun şəhərdə harada yerləşdiyini müəyyən etdiyi kimi, IP-ünvan da şəbəkədə qovşaqların (kompüterlərin) harada yerləşdiyini müəyyənləşdirir. Adi ünvan kimi, IP-ünvan da unikal və vahid bir formaya malik olmalıdır. İnternetə Dial-Up qoşulma (müvəqqəti qoşulma) zamanı IP-ünvan provayder tərəfindən istifadəçiyə müvəqqəti olaraq (bağlantı müddətində) verilir. İstifadəçinin İnternetdən istifadə etmədiyi müddətdə bu ünvan başqa bir istifadəçiyə təhkim edilə bilər. Bu cür ünvanlar yalnız sizin İnternetdə olduğunuz müddətdə unikaldir. Beləliklə, belə qənaətə gəlmək olar ki, əslində, hər bir provayder müştərinin sayı qədər deyil, modem nömrəsinin sayı qədər IP-ünvanına malik ola bilər.

İnternetə bağlanmaq üçün nə lazımdır?

Öncə sizin kompüteriniz olmalıdır. Kompüterlə telefon xətti arasında birbaşa əlaqə yaratmaq mümkün deyil. Çünki kompüter yalnız rəqəmsal informasiya ilə işləyir, telefon xətti isə analoq siqnallar ötürə bilər. Deməli, informasiyanı telefon xəttindən qəbul edib rəqəmsal formaya və əksinə çevirən qurğuya ehtiyac duyulur. Bu qurğu modem adlanır. Modemin əsas xarakteristikası informasiyanı ötürmə sürətidir. Bir saniyə ərzində ötürülən informasiyanın miqdarı bitlərlə (bit/san və ya BPS - Bit/s Per Second) ölçülür. Birbaşa kompüterin korpusunda yerləşən və kompüterin ümumi elektrik mənbəyindən istifadə edən modem daxili modem adlanır. Əgər kompüterinizdə daxili modem yoxdursa, onda 33-56 Kbit/s sürətli xarici modem əldə etməlisiniz ki, telefon xəttinə bağlana bilərsiniz. Xarici modem kompüterə portlar vasitəsilə

(ardıcıl və ya paralel, yaxud da USB-portlara) qoşulan, elektrik mənbəyi müstəqil olan ayrıca qurğudur. Xarici və daxili modemlərin bir elə kəskin fərqləri yoxdur. Hər birinin müsbət və mənfi cəhətləri var. Xarici modemlər bir qədər bahadır. Telefon xətləri müxtəlif xüsusiyyətlərə malik olduğundan modem almaqdan öncə seçdiyiniz provayderlə bu haqda məsləhətləşməyiniz faydalı olardı.

Əgər sizin İnternetə qoşulmaq üçün birbaşa xəttiniz yoxdursa, onda adi ev və ya ofis telefonundan istifadə etməlisiniz. Əgər audio və videokonfranslarda iştirak etmək, kiminləsə səs vasitəsilə əlaqə qurmaq istəyirsinizsə, onda səs qurğusu və web-kameranız da olmalıdır.

Provayderin seçilməsi. İnternetə necə bağlanmalı?

Bütün bunlardan sonra İnternet xidməti təklif edən şirkətlə provayderlə (İnternet Service Provider) əlaqə qurmalısınız. Bu haqda məlumatı kompüterə əldə etdiyiniz mağazalardan, dostlarınızdan, sorğu kitablarından, mətbuatdan, həmçinin elə bu kitabdan əldə edə bilərsiniz.

İnternetə bağlantı növlərinə uyğun olaraq haqqını qabaqcadan ödəməklə provayderlə müqavilə bağlayırsınız. Sizi maraqlandıran bütün suallara, xüsusən İnternetə bağlanmaq üçün kompüterinizin necə sazlanması ilə bağlı suallara burada cavab ala bilərsiniz. İnternetə daxil olmaq üçün gərəkli olan parolu (şifrəni) və loqini, elektron poçt ünvanınızı, həmçinin provayderin modem nömrəsini buradan əldə edirsiniz. Parolu ya özünüz seçirsiniz, ya da müvəqqəti olaraq müqavilədə qeyd olunan parolu qəbul edirsiniz. İnternet bağlantısı qurmaq üçün provayderin müqavilədə qeyd olunan modem nömrəsinə zəng vurmaq gərəkdir. Rabitə xəttinizin xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq modem vasitəsilə telefon nömrəsinin tonla və ya impuls rejimində yığılmasına diqqət yetirin. Müqavilə əsasında ilk dəfə İnternetə daxil olduğunuz zaman həmin provayder: web saytında **Paroldəyişmə** bölməsinə daxil olaraq parolunuzu dəyişməyiniz tövsiyə olunur.

İnternet kartı vasitəsilə İnternetə daxil olmaq üçün kartda qeyd olunan parol və loqin əsasında provayderin modem nömrəsinə zəng etməklə İnternet bağlantısı qurulur. Sonra həmin provayderin web- saytına daxil olaraq orada qabaqcadan yerləşdirilən xüsusi forma doldurulur. Bu zaman siz artıq yeni (özünüz seçdiyiniz) parol və loqini, özünüz haqqında digər məlumatları, İnternet kartındakı xüsusi yapışqanla gizlədilmiş kodu bu formanın müvafiq yerlərində qeyd edirsiniz. Bu mərhələdən sonra, əgər qaydaya düzgün əməl etmişsinizsə, avtomatik olaraq qeydiyyatdan keçirsiniz. Bundan sonra İnternetə daxil olmaq üçün artıq yeni qeyd etdiyiniz parol və loqindən istifadə edirsiniz.

Qeyd: Web-saytdakı formanı doldurarkən əgər pasport göstəricilərinizin də qeyd olunması tələb olunursa, bunu etmək məsləhət görülmür.

Hazırda Azərbaycanda 30-dək provayder fəaliyyət göstərir. Birbaşa magistral (backbone) kanala çıxışı olan provayderlərə birinci (yüksək) səviyyəli provayderlər, ona qoşulan digər provayderlərə isə ikinci səviyyəli provayderlər deyilir.

Lüğət: Trafik (traffic - yol hərəkəti) sözü *İnternetdə müxtəlif mənalarda işlədilir. Böyük əksəriyyət rabitə kanalları ilə ötürülən informasiyanın həcmi, həmçinin şəbəkə vasitəsilə bir kompüterdən digərinə ötürülən informasiyanın həcmi trafik adlandırır. Hansısa saytlara edilən müraciətlərin toplam həcmi də İnternet statistikasında trafikadlanır.*

Xidmətin keyfiyyəti üçün provayderin birinci səviyyəli olması heç də zəruri şərt deyil. Azərbaycanda fiberoptik və peyk vasitəsilə magistral İnternet kanallarına bağlanan cəmi bir neçə birinci səviyyəli provayder var.

Siz müxtəlif provayderlərin İnternet kartlarını almaqla da İnternetə qoşula bilərsiniz. Bütün hallarda siz saathesabı müəyyən məbləğ ödəyəcəksiniz. Hazırda (aprel, 2008) İnternetdən istifadənin 1 saatının qiyməti təxminən 10-30 qəp., limitsiz (Unlimited) 1 aylıq DialUp İnternet xidməti isə təxminən 30 manatdır.

Provayderlərin əsas keyfiyyət parametrləri

Global şəbəkəyə bağlantı sürəti;

Dayanıqlı və keyfiyyətli servis;

Modem nömrələrinin sayı (Modem Pool); sərfəli qiymət siyasəti;

Əlavə xidmətlər və s.

Bu parametrlərin hər biri ciddi əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, tutaq ki, provayderin müştərilərinin sayı 2000-dən çoxdur. Əgər provayderin modem nömrələrinin sayı ümumi müştərilərinin sayından xeyli azdırsa, deyək ki, cəmi 50 nömrədirsə, provayderin minlərlə müştərisi olsa belə, onlardan eyni anda internetdə işləyənlərin sayı 50-dən çox ola bilməz. Çünki siz məhz provayderin bu nömrələri vasitəsilə internetə bağlanırsınız. Əgər nömrə (xətt) artıq tutulubsa, yəni kimsə provayderin bu xətti (nömrəsi) üzərindən sizdən qabaq İnternetə daxil olubsa, gerek gözləyəsiniz. Bu halda provayderin modem nömrəsinə etdiyiniz zəngə "məşğuldur" cavabı verilecek. Ümumi qəbul olunmuş normalara görə hər 5-10 müştəriyə bir modem nömrəsi ayrılmalıdır. Qeyd: *Provayderlərin modem nömrəsi ilə onun ofisinin telefon nömrələri tamamilə başqa anlayışlardır. Ofis nömrəsindən fərqli olaraq, modem nömrələrinə edilmiş zənglərə xüsusi proqram təminatı yüklənmiş kompüter "cavab" verir və nömrələrdən (və ya onlara uyğun telefon xətlərindən) hansı boşdursa onun vasitəsilə sizi İnternetə bağlayır. Bir sıra provayderlər modem nömrəsi kimi üçrəqəmli telefon nömrələrindən istifadə edirlər.*

Əgər provayderin İnternetə bağlantı kanallarının sürəti zəifdirsə, təbii ki, onun kanalı həmişə dolu olacaq. Bu halda isə İnternetdən nəyisə əldə etmək, hansısa səhifəyə baxmaq üçün xeyli gözləmək lazım gəlir.

Provayderi hər an dəyişmək imkanınız var. Əgər provayderin xidməti sizi qane etmirsə, saathesabı ödəmə prosesini dayandırın və başqa bir provayderə müraciət edin. İmkanınız varsa, eyni vaxtda bir neçə provayderin xidmətindən istifadə edin. Bu, daha yaxşı müqayisə aparmağa, müntəzəm İnternet bağlantısı olmasına təminat verir.

Provayder İnternetə qoşulma ilə bağlı sizə lazımi məlumat verməli, bağlantı üçün lazım olan telefon nömrəsini bildirməli, nəhayət, sizə parol və loqin təqdim etməlidir. Əgər İnternetə qoşulmaqda çətinlik çəkirsinizsə, onda əlavə ödənişlə (təxminən 20 manat) provayder bu prosesi sizin kompüterinizdə yerinə yetirə bilər (modemin quraşdırılması, proqram təminatı, E-mail serverlərinin tənzimlənməsi və s.).

Parolu unutmusunuzsa, öz loqininizi provayderə bildirməklə yeni parol əldə edə bilərsiniz.

İnternetdə informasiya axtarışı

İnternetdə bəlkə də ən çox çətinlik yaradan problemlərdən biri nəyisə axtarıb tapmaqdır. Ancaq İnternetdə də adi kitabxanalarda kitabların axtarılıb tapılmasına oxşar bir sistem var. Bu axtarış sistemləri müxtəlif xüsusiyyətlərə malikdir.

Ən populyar axtarış serverləri www.google.com, www.yahoo.com, www.rambler.ru, www.altavista.com, www.yandex.ru, milli axtarış server-kataloqlarından isə www.search.az, www.saznet.org, www.kata1og.net, www.azeroo.com və s. göstərmək olar.

İnternetdə informasiya axtarışını həyata keçirən axtarış serverləri axtarma mexanizmlərinin strukturuna görə bir neçə cür olur:

- Axtarış sistemləri - internetdəki dəyişiklikləri izləyən və yeni resursları avtomatik olaraq öz bazasına əlavə edən sistemlər.
- Kataloqlar üzrə axtarış sistemləri - konkret mövzular üzrə qovluqlar yaradan və yeni resurslar haqqında məlumatları bu qovluqlara daxil edən axtarış serverləri.
- Metaaxtarış - digər bir və ya bir neçə axtarış sisteminin bazasında axtarış aparan sistemlər.

Xarici axtarış maşınlarının əksəri ingiliscə, az bir qismi isə rus dilindədir. Yalnız **Google** Azərbaycan dilinə tərcümə edilib. Bununla belə, bəzi axtarış proqramları Azərbaycan sözlərini axtara bilir.

Axtarış sistemləri qrupuna daxil olan axtarış serverləri xüsusi proqram vasitəsilə İnternetdə mövcud olan, hətta yeni daxil edilən səhifələr haqqında məlumatları avtomatik öz yaddaşlarına köçürür (məlumat bazası yaradılır). Bu prosesi çox vaxt indeksləmə də adlandırırlar.

Sizi maraqlandıran mövzuya dair açar sözü, ifadəni yazıb serverə göndərirsiniz. O isə, öz növbəsində, bu sözlərə uyğun gələn saytların siyahısını sizə təqdim edir. İnternetdə nəse axtarıb tapmağın ən asan yolu budur.

İnternetdə axtarış aparmağın digər üsulu da axtarış qovluqlarından (Internet directories) istifadə etməkdir. Qovluqlarda mövzulara görə ayrılmış şəbəkə resurslarına, əsasən də WWW sənədlərə keçidlər yığılır. Bu keçidlərin yığımı avtomatik olaraq hər bir qovluğun yöneticisi tərəfindən həyata keçirilir. Bu da istifadəçilər üçün rahatlıq yaradır. Belə ki, artıq bütün internetdə deyil, konkret mövzuya aid qovluqda aparılan axtarış daha səmərəli olur. İnternet qovluqlarla işləyən axtarış saytları əlavə xidmətlər də göstərirlər: açar sözə görə axtarış, son daxil olunmuş resursların siyahısı, təsadüfi istinadlar siyahısı, yeni daxil olan resurslar haqqında e-mail-ə xəbər göndərmək və s. Bütün bunlar İnternet qovluqlarla işləməyi daha da rahatlaşdırır. Bu üsulla işləyən axtarış saytlarından ən məşhur olan *Yahoo.com-u*, milli resurslardan www.katalog.net saytını göstərmək olar.

İnternetdə tez-tez axtarış aparanlar üçün Explorer 6-da axtarış aparmaq imkanı da nəzərdə tutulub. **Search (Axtar)** düyməsini basmaqla sol tərəfdə çıxan paneldən axtarış aparmaq üçün istifadə edə bilərsiniz. Ünvan sətirinə açar sözlərin daxil edilməsi zamanı axtarış ilkin vəziyyətdə MSN-də aparılacaq. Başqa axtarış sistemlərinə keçmək üçün bu paneldəki **Customize** düyməsini basmaq kifayətdir. Bu halda əksər axtarış sistemlərinin adları qeyd olunan panel qarşımıza çıxacaq. İstədiyiniz axtarış sisteminin adının qarşısında mausla işarə qoyaraq və axtarış sətrinə müvafiq açar sözlərini yazaraq axtarışa başlaya bilərsiniz.

Axtarış səhifələrinin əksəriyyətində **Ətraflı axtarış, Seçimlər** və s. bu kimi təkmilləşdirilmiş axtarış mexanizmləri yaradılıb. Bunlardan səmərəli istifadə axtarışımızın daha uğurlu alınmasına səbəb olar.

Ətraflı axtarış zamanı əsasən resursların hansı dildə olması, açar sözlərin səhifə başlığında, altbaşlıqda, yoxsa bütün səhifədə axtarılması, hansı domen genişlənməli saytlarda axtarmalı (.com, .org, .az), əgər şəkil axtarılsa, onun tipi (jpeg, bmp, gif), ölçüləri, rəngli olub-olmadığı göstərilir. Siz istədiyiniz göstəricilər üzrə axtarışı davam etdirə bilərsiniz. Bunun üçün onları qeyd etmək və ya seçim edib **Axtar (Search)** düyməsini basmaq lazımdır. Müxtəlif axtarış sistemlərində axtarışın nəticələrinin müxtəlif olmasının səbəbi həm onların axtarış alqoritmlərinin müxtəlifliyi, həm də axtarışı həyata keçirmək üsullarının fərqliliyidir. Yuxarıda qeyd olunan axtarış sistemlərində resurslar serverin verilənlər bazasına xüsusi proqramlar tərəfindən avtomatik yığılır, axtarış qovluqları üsulu ilə işləyən sistemlərdə isə bu resursları sistemin yöneticiləri yığır. Bu səbəbdəndir ki, axtarış sistemlərində resurs daha çox olur, ancaq onların arasında "lazımsızların" sayı da həddən artıq çoxdur. Axtarış qovluqları ilə işləyən Yahoo.com kimi axtarış sistemlərində isə resurslar sayca az olsa da, keyfiyyətli resurs daha çox olur.

Axtarış sistemləri keçidlərin səmərəliliyinə fikir vermədən onları indeksləyir. Buna görə də bu sistemlər İnternetdəki bütün resursları tapır. Digər tərəfdən, əgər siz sorğunu düzgün yazmamısınızsa, onda axtarış istədiyiniz uğurlu nəticəni verməyəcək. Axtardığınız resurs haqqında bildiyiniz bilgilərə əsasən İnternet qovluqlardan istifadə etsəniz, daha səmərəli nəticə əldə edə bilərsiniz.

İnternetdə hər hansı bir informasiyanın axtarışı adətən sorğu yolu ilə müxtəlif üsullardan istifadə edilməklə aparılır. Sorğuların düzgün təşkili axtarışın uğurlu nəticələnməsinə təsir edən əsas amildir. Lakin sorğuların təşkili zamanı da müxtəlif problemlər çıxır. Bu problemlərin bir hissəsi əksər axtarış serverlərində olan ətraflı axtarış imkanı, istifadəçilərlə dialoq rejimində həll olunur.

Axtarış sistemlərinin sorğu qaydası müxtəlifdir. Axtarışla bağlı sorğunu yazarkən ayrı yazılan sözlər arasında *or*, *and*, *and not*, *aralıq (probel)* kimi operatorlardan istifadə edilə bilər. Hansısa sözün sonuna * işarəsi qoyularsa bu o deməkdir ki, axtarış proqramı həmin sözə başlayan bütün sözləri axtaracaq.

Adətən axtarış aparmaq üçün açar sözləri probellə, vergülsüz sənəddə olması vacib olan sözlərin qarşısında qoyulur. ' (dırnaq işarəsi) müəyyən söz birləşmələri və ya ifadələr olan sənədləri tapmaq üçün istifadə edilir.

Məsələn, "Azərbaycan incəsənəti" yazdıqda axtarış proqramı yalnız 'Azərbaycan incəsənəti' söz birləşməsi olan bütün sənədləri tapacaq.

Əgər sorğu "Azərbaycan incəsənəti"+teatr formasında yazılısaydı o zaman axtarış proqramı "Azərbaycan incəsənəti" sorğusu nəticəsində alınmış resurslar içərisindən yalnız "teatr" sözü olanları seçəcək.

Əgər sorğu "Azərbaycan incəsənəti"+teatr+Hacıbəyov formasında yazılırsa, o zaman yuxarıda tapılmış sənədlər içərisindən yalnız Hacıbəyov soyadı ilə bağlı olanlar seçiləcək.

"-" işarəsi isə əksinə, sənəddə vacib olmayan sözlərin qarşısında istifadə olunur.

Məsələn, tutaq ki, siz Azərbaycan incəsənəti ilə bağlı informasiya axtarırsınız və sizi teatr ümumiyyətlə maraqlandırmır.

Bu halda sorğu "Azərbaycan incəsənəti"-teatr formasında yazıla bilər və bu sorğu nəticəsində axtarış proqramı "Azərbaycan | incəsənəti" sorğusu ilə alınmış resurslar içərisindən yalnız "teatr" sözü olmayanları seçəcək.

Əgər nəyisə axtardığınız zaman ümidiniz doğrulmayıbsa, faydalı hesab olunacaq saytlar yoxdursa, o zaman sorğunuza oxşar (sinonim) sözlər də daxil edin.

Bunun üçün (|) işarəsindən (Yandex, Yahoo və s. üçün) və ya (~) | tilda işarəsindən (Google üçün) istifadə edilir.

Məsələn, rusdilli resurslar içərisində "referatlar" axtarmaq üçün "крупные работы\сочинения\рефераты" sorğusundan istifadə etmək olar. Bu sorğu nəticəsində daxil edilən sözlərdən heç olmasa birinin olduğu sənədlər tapılacaq.

Əksər axtarış sistemlərində "Azərbaycan diaspora", "Azərbaycan ANDdiaspora", "Azərbaycan&diaspora", "+Azərbaycan+diaspora" sorğusu, demək olar ki, ekvivalentdir.

Daha bir misal. Tutaq ki, qarşınızda belə bir problem durur: tərkibində "Azərbaycan" sözü və ya "diaspora" sözü olan bütün sənədlərin siyahısının İnternetdən əldə etmək.

Azərbaycan dilini dəstəkləyən axtarış sistemlərində bu sorğunu qısaca *Azərbaycan OR diaspora* kimi vermək olar. Onda tapılan bütün sənədlərdə ən azı "Azərbaycan", ya da "diaspora" sözü olacaq. Əgər sorğu *AzərbaycanANDdiaspora* kimi verilsə, onda elə sənədlər tapılacaq ki, bu sənədlərin hər birində eyni zamanda həm "Azərbaycan" sözü, həm də "diaspora" sözü olacaq. Diqqət yetirin! Bu halda "Azərbaycan diaspora" söz birləşməsi olmaya da bilər.

Ümumiyyətlə, axtarış serverlərinin hədsiz geniş imkanları var.

Son dövrlərdə bu serverlər axtarışdan əlavə digər xidmətlər də təklif edir. **Googlenin** axtarış imkanlarını təfəsilatı ilə *Google.az-& Ətraflı axtarış* bəndini seçərək **Basics of Search** və **Advanced Search Tips** menyuları vasitəsilə əldə edə bilərsiniz. Bəzən elə olur ki, saatlarla çalışsaq da, axtardığımız məlumatı internetdə tapa bilmirik. Halbuki həmin sayt İnternetdə var. Bu isə artıq sayı 1 milyardı ötən saytları indeksləməkdə çətinlik çəkən axtarış sistemlərinin qüsurudur.

Son dövrlərdə Qlobal şəbəkədə daha bir nəhəng informasiya mərkəzi formalaşmaqdadır. Bu, **Vikipedi**dir. Viki (wiki - sürətli, tez) texnologiyası əsasında qurulan bu elektron kitabxana axtarış sistemi də hesab oluna bilər. Bu ensiklopedik informasiya mənbəyinin digərlərindən əsas fərqi informasiyaların konkretliyindədir. Məsələn, **Googledə** nəyisə axtaranda milyonlarla sayt tapılır, tapılan resursların çoxluğu əslində onun əhəmiyyətini azaldır. **Vikipedi**ada isə konkret kataloqlar üzrə konkret informasiya əldə etmək daha asandır. Burada bütün işlər müxtəlif bölmələr və müxtəlif milli dillər üzrə seçilən inzibatçılar tərəfindən görülür. İnzibatçılar informasiyanın tərəfsizliyinə, müstəqilliyinə, yeni reklam xarakterli informasiyalara imkan verilməməsinə cavabdehirlər. Əsas məsələlərdən biri də hər bir şəxs tərəfindən istənilən informasiyanın məqalə kimi daxil edilməsinə, həmçinin kimsə tərəfindən daxil edilmiş yazılara müəllif hüquqlarına hörmət edilməsi şərtilə düzəlişlər edilməsinə imkan yaradılmasındadır. **Vikipedia** cəmiyyətinin yaradıcısı və əsas əlaqələndiricisi əslən amerikalı Cimmi Valesdir. Ekspertlər **Vikipedianın** gələcəkdə internet-reklamdan milyadlarla dollar qazanan **Googleni** sıxışdıracağını iddia edirlər. Daha geniş məlumat üçün bax: <http://az.wikipedia.org>

Virus nədir?

Virus kompüterdə icra edilə bilən bir proqramdır, yeni kompüterinizin əməliyyat sistemində olan imkanlardan istifadə edən əmrlər ardıcılığıdır. İlk kompüter virusları bir neçə sadə əməliyyatdan ibarətdir. Məsələn, müəyyən bir şərti yoxlayan əməliyyat (məsələn, tarix və ya vaxt) və şərtdən asılı olaraq məlumatı ləğv edən (məsələn, diski yenidən formatlayan) əməliyyat.

İlk viruslardan bir çoxu özlərini digər fayllara köçürərək, disket mübadiləsi zamanı müxtəlif kompüterləri yoluxdururdu. Bu gün isə ən təhlükəli yoluxma üsulu İnternet vasitəsilə hesab olunur. Lakin erkən viruslardan fərqli olaraq, müasir viruslar sadəcə məlumatın silinməsi ilə kifayətlənmir: onlar kompüterinizdəki bütün elektron ünvanları tapıb öz nüsxələrini bütün tanışlara yayır.

Ümumiyyətlə, "virus" bir termin kimi sisteminizə zərər yetirən hər hansı proqram təminatı anlayışını verir. Yayılma mexanizmindən asılı olaraq viruslar ciddi təhlükə təşkil edir.

Viruslardakı təhlükə ehtimalı bəzən real təhlükədən qat-qat böyük olur. Bunun obyektiv səbəbləri və faydaları olsa da (istifadəçilərin "həddən artıq" təhlükəsizlik meylinin faydası), bir sıra subyektiv səbəbləri də ola bilər. Məsələn, sırf sınaq üçün yaranmış və yalnız tədqiqat şəraitində mövcud olan bir sıra virusların qorxulu potensial "əməlləri" dərhal ictimaiyyətə çatdırılır və bu virtual təhlükədən istifadə edərək antivirus istehsalçıları öz məhsullarını daha müvəffəqiyyətlə satmaq imkanı əldə edirlər.

Son zamanlar viruslar daha çox məlumat itkisi deyil, daha çox vaxt itkisinə səbəb olur. Yəni, virus məlumata zərər yetirməyə də, normal işə mane olur və virusun təmizlənməsinə müəyyən vaxt sərf olunmasını tələb edir. Bu cür viruslar daha çox yeni, təcrübəsiz istifadəçilərin sistemlərini yoluxdurmaqdadır.

Virusların iş prinsipləri

Virus faylları sizin kompüterinizə yalnız icra edilən fayllarla birlikdə daxil ola bilər. Mətn sənədləri, fəsilər, arxivlər, cədvəllər və s. risk obyektinə hesab oluna bilməz. Yeganə istisna bir sıra ofis proqramlarındakı ssenarilərdir ki, bunlara "makrovirus" deyilir (makroviruslar hazırda böyük təhlükə təşkil etmir, bu, daha çox proqramların xətlərindən irəli gələn problemlərdən qaynaqlanır).

Virus kompüterə necə keçir?

♦ İnternetdən götürülmüş və daxilində virus olan proqramlar və digər informasiya vasitəsi ilə. Bunun qarşısını almaq üçün İnternetdən yüklənən hər bir informasiyanı əvvəlcədən antivirus proqramları ilə yoxlayın.

♦ Proqram və ya informasiyanın disketdən və ya fləşyaddaşdan kompüterə köçürülməsi zamanı. Bunun qarşısını almaq üçün bütün disket və fləşyaddaşları əvvəlcədən yoxlayın.

♦ Mürəkkəb sənədlərin daxilində makrosların icrasına icazə

verilərkən. Tanımadığınız makrosların icrasına icazə verməyin.

Viruslardan əsas müdafiə üsulları

Viruslardan müdafiə olunmaq üçün bir neçə əsas təhlükəsizlik qaydası mövcuddur:

İnternetdən istifadə edərkən hansı qaydalara əməl olunmalıdır:

- ◆ Əlavə olunmuş faylları dərhal açmayın.
- ◆ Word proqramında makrosları qeyri-aktiv edin.
- ◆ Javascripti qeyri-aktiv edin.
- ◆ Səyyah proqramınızı proqramları işə salmayan rejimə keçirin.
- ◆ E-mail üçün təhlükəsiz proqramlardan istifadə edin.
- ◆ Məktubların daxilindəki proqram və faylların açılmasına qadağa qoyun.
- ◆ Əldə etdiyiniz bütün faylları xüsusi antivirus proqramları ilə yoxlayın.

Kompüterlərlə iş təcrübəniz daha çoxdursa, aşağıdakı qaydalara riayət edin:

- ◆ Sisteminizi bütün fayl uzantılarını göstərəcək hala gətirin. Bu, icra oluna biləcək faylları ayırd etmək üçün əlavə vasitədir. Bu, habelə ikili uzantılı faylları da (məs. "picture.jpeg.vb") müəyyənləşdirməyə kömək edəcək.
- ◆ Əldə etdiyiniz hər hansı bir icra oluna biləcək faylı xüsusi proqramlarla yoxlamamış işə salmayın. Bu, habelə hər hansı bir arxivdəki fayllara və ssenari fayllarına (vbs, js) aiddir.
- ◆ İnternet səyyah proqramlarınızda (brauzerdə) icra olunan fayllar üçün qadağa və ya sual verərək icra olunması rejiminin aktiv olduğunu yoxlayın. Bu, İnternet səhifələrində olan viruslarla müdafiə üçün lazımdır.
- ◆ Sistemin BIOS-unda **boot-sektor** müdafiəsi rejiminin aktiv olmasını yoxlayın, bu, köhnə virusların kompüterin diskini yoluxdurmasının qarşısını ala bilər.
- ◆ BIOS-da yüklənmə ardıcılığının '**C: only**' (yalnız **C:** diskindən) olmasını təmin edin. Bu mümkün olmasa, ilk yüklənmənin sərt diskdən edilməsini təmin edin. Bu, disket və ya CD-lərdə yüklənmə zamanı icra edilən proqramların qarşısını ala bilər.
- ◆ Poçtla gələn faylların ayrıca, sistem qovluqlardan xaric qovluqların daxilinə açılmasını yoxlayın.
- ◆ Ən effektiv müdafiə yollarından biri bütün sistemin xüsusi antivirus proqramları ilə vaxtaşırı yoxlanılması hesab oluna bilər. Başqa alqoritmlərlə bərabər, bu yoxlama faylların tərkibinin dəyişilməsinə də əsaslanır (virusla yoluxmuş proqram faylının tərkibi və həcmi dəyişir).

- ◆ Hətta antivirus yoxlanmasını müvəffəqiyyətlə keçən, lakin etibarlı olmayan mənbələrdən əldə edilmiş proqramları işə salmayın. Antivirus heç də 100% zəmanət vermir.
- ◆ Sistem diskinin işlək variantının ehtiyat nüsxəsini saxlayın bu halda virusa yoluxmuş sistemi ehtiyat nüsxəsindən bərpa edə bilərsiniz.
- ◆ Sisteminizin disklərini mütləq olaraq **ScanDisk**ə yoxlayın. Bu, birbaşa viruslara aidiyyəti olmayan bir əməliyyat olsa da, nəticədə bir çox lazımsız faylları ləğv edəcək. Sistemdə lazımsız faylların sayı minimuma gətirilsə, viruslarla mübarizə də asan və daha sürətli ola bilər.

Haker hücumları

Qlobal şəbəkədə haker adlandırılan xeyli sayda İnternet istifadəçisi var ki, gecə-gündüz zərərli və dağıdıcı proqramlar yazmaq və İnternetdə yaymaqla məşğuldurlar. Məqsədyönlü şəkildə, müəyyən qrupların təsiri altında fəaliyyət göstərən hakerlər İnternetin normal fəaliyyəti üçün təhlükə mənbəyidirlər və onlarla mübarizə aparmaq xeyli çətindir. Özlərini təsdiqləmək üçün hakerliyə meyl edənlər isə sonda ciddi şirkətlər tərəfindən işə qəbul edilərək faydalı fəaliyyətlə məşğul olurlar.

Ən geniş yayılan haker hücumları adətən başqasının İnternetə daxil olmaq və e-mail qəbul etmək üçün istifadə etdiyi parolunun ələ keçirilməsi ilə bağlıdır.

Müxtəlif proqramlardan istifadə edərək kompüterlərin IP-ünvanlarını öyrənən hakerlər başqa kompüterdə olan və parolla qorunmayan ümumi istifadəli fayllara (sharing) asanlıqla daxil olurlar.

Son dövrlərdə daha geniş vüsət alan təhlükə isə kəşfiyyatçı proqramlar adlanan script və ya viruslardır. Müxtəlif üsullarla (e-poçt vasitəsilə, İnternetdə təhlükəli hesab edilən saytlarda gəzişmələr edərkən və s.) kompüterinizə daxil olan bu cür proqramlar, sözün həqiqi mənasında, əsl kəşfiyyatçı rolunu oynayırlar. Bu cür proqramın daxil olduğu kompüterdəki bütün informasiyalar və istifadəçinin kompüterdəki bütün hərəkətləri həmin proqram vasitəsilə İnternet üzərindən gizli olaraq onu hazırlayana göndərilir. Kəşfiyyatçıları kompüterinizdə aşkar edib qarşısını almaq üçün **Ad-Aware** (www.lavasoftusa.com) proqramından istifadə edə bilərsiniz. Bu proqram əməli yaddaşı, sərt disk və "Windows"-un reyestrini yoxlayır və kəşfiyyatçı proqramları aşkarlayır.

Ümumiyyətlə, İnternetdə informasiya təhlükəsizliyini təmin etmək istəyirsinizsə, antivirus proqramlarından birinin kompüterinizdə olması və onun daim yeniləşdirilməsi zəruri şərtlərdəndir. Tanınmış antiviruslardan bəziləri bunlardır: **Norton Antivirus** (www.symantec.com), **McAfee** (www.mcafee.com), **Kaspersky Antivirus**, **Doctor Web** və s.).

Kompüterinizi kənar müdaxilədən qorumaq, ümumiyyətlə, sizdən icazəsiz heç bir əməliyyatın baş verməməsini istəyirsinizsə, "ZoneAlarm" (<http://www.zonelabs.com>) proqramından (pulsuz

versiyası da var) istifadə edə bilərsiniz. Lakin bütün bunlar heç də tam təhlükəsizlik təminatı demək deyil.

Uşaqların təhlükəsizliyi

İnternet cəmiyyətin müasir inkişafına böyük təkan verən qüvvədir. Əlbəttə, onun müsbət cəhəti olmaqla bərabər mənfi təsir gücü də mövcuddur. İnternetdə zərərli və hətta zorakılığı, pornoqrafiyanı, terrorizmi təbliğ edən səhifələrə də rast gəlmək mümkündür. Bu cür halların qarşısını almaq üçün müxtəlif dövlətlər, beynəlxalq qurumlar və ictimai təşkilatlar tərəfindən tənzimləyici və özünütənzimləyici tədbirlər görülür. İnternetin mürəkkəbliyi səbəbindən bəzən bu çür inzibati-texnoloji tədbirlər o qədər də effektiv olmur. Odur ki, İnternetdə bu cür qeyri-qanuni, mənəvi-əxlaqi dəyərlərə zidd olan hərəkətlərin qarşısını almaq üçün hər bir İnternet istifadəçisi də mübarizə aparmalıdır. Xüsusən uşaqları bu cür səhifələrin mənfi təsirindən qorumaq üçün bu işə həssaslıq valideynlər göstərməlidir.

Valideynlərin və həmçinin ictimai İnternet mərkəzlərinin rəhbərlərinin İnternetdəki bu cür qeyri-qanuni səhifələrdən uşaqları qoruması üçün "Internet Explorer" proqramında da xeyli imkan nəzərdə tutulub. Bunun üçün proqramın **Tools** menyusundan **Internet Options/Content (Məzmun)** bəndini seçməklə müxtəlif səhifələrə məhdudiyyətlər qoymaq olar.

Bu məqsədlə müxtəlif çeşidləyici (filter) proqramlardan da istifadə etmək olar. Hətta burada parametrlərin dəyişdirilməsinin qarşısını almaq üçün şifrə də qoymaq nəzərdə tutulub. *Sex, Erotika, Porno* sözünün qeyd olunması o deməkdir ki, bu məzmunlu səhifə heç vaxt açılmayacaq.

Bu istiqamətdə ən geniş yayılan proqramlardan "NetNanny" (www.netnanny.com), "CyberPatrol" (www.cyberpatrol.com), rus versiyalı "Little Brother" və "Cyber Snoop"-i göstərmək olar.

Qeyd olunan proqramları testdən keçirmək və müəyyən müddət pulsuz işlətmək mümkündür.

Ümumiyyətlə, informasiya təhlükəsizliyi və İnternetin özünün təhlükəsizliyi, normal fəaliyyəti məsələsi artıq inkişaf etmiş ölkələrin və bir sıra beynəlxalq qurumların diqqət mərkəzində olan problemə çevrilib. 2004-cü ilin martında Polşada Azərbaycan da daxil olmaqla 40 Avropa ölkəsinin iştirakı ilə bu problem ətrafında Ümumavropa Forumu keçirilib. Artıq Avropa ölkələrində kibertəhlükəsizlik sahəsində müvafiq məsləhət xidmətləri göstərən İnternet və İnformasiya təhlükəsizliyi üzrə Avropa Agentliyi (ENISA) fəaliyyətə başlayıb.

Bunları yadda saxlayın:

İnternetə daxil olmaq üçün istifadə etdiyiniz parolu **Save password** və ya rusdilli saytlarda **"Автосохранение пароля"** menyularından istifadə edərək yadda saxlamayın (bu tövsiyə daha çox İnternet klublarından və ictimai İnternet mərkəzlərindən istifadə edənlərə aiddir). İnternetə qoşulmuş kompüterdəki ümumi istifadəli (**sharing**) fayllara parol qoyun.

İnternet səhifələrinə daxil olarkən bəzən ekrana tanımadığımız, şübhəli görünən pəncərə çıxır. Bu cür pəncərələrdə heç vaxt **Yes** düyməsini basmayın. Əks halda kompüterinizə müxtəlif lazımsız proqramlar və ya **Scriptlər** yüklənə bilər. **Dialer** adlanan bu cür proqramlar son dövrlərdə bir çox İnternet istifadəçisinə, o cümlədən rabitə qovşaqlarına başağrısı gətirib. Belə proqramlar əsasən porno, videoporno saytları vasitəsilə yayılır. Əgər bu tip proqramlar İnternetə qoşulmuş kompüterinizə yüklənibse və telefon xəttinizdə beynəlxalq kanal açıqdırsa, onda kompüterinizin sizdən xəbərsiz digər beynəlxalq bir "xidmətlə" əlaqə yaratmaq ehtimalı böyükdür.

İnternetdə hər hansı bir keçidi vuran zaman müəyyən səhifənin açılması əvəzinə bir pəncərə görünə bilər. Pəncərədə **Open** və **Save** sözü qeyd edilir. Bu zaman birbaşa **Open** sözünü qeyd etməmək məsləhət görülür. Çünki **Savemenyusunu** seçməklə əldə etmək istədiyiniz faylı kompüterinizin hansısa kataloqunda saxlaya, onunla yaxından tanış ola bilərsiniz. **Open** düyməsi vasitəsilə birbaşa açılan faylda virus olarsa, onda kompüteriniz də virusa yoluxacaq.

E-mail vasitəsilə kimsə sizə məktubla bərabər əlavə olunmuş (attachment) faylı da göndərmişsə, yenə də **Savemenyusundan** istifadə etmək məsləhət görülür. Göndərilən faylda virus ola bilər!

Pulsuz E-mail xidmətlərindən istifadə edərkən poçtunuzu yoxlamaq üçün, təbii ki, şifrə daxil etməlisiniz. Bu zaman **Save passvord**, rusdilli saytlarda **Автосохранения пароля** tipli sözlər çıxı bilər. Heç vaxt **Yes** düyməsini basmayın. Əks halda kənar bir şəxs tərəfindən səhifəniz vasitəsilə məktublarınız asanca oxuna bilər. Məktublarınızı oxuyub qurtardıqdan sonra E-mail proqramını bağlamağı (**Çıxış**, **Log out** düyməsi vasitəsilə) unutmayın. Yadda saxlayın ki, bu düyməni basmadan pəncərəni bağlamaq bu cür E-mail proqramından çıxmaq demək deyil.

Alış-veriş etdiyiniz saytların təhlükəsizlik qaydalarını diqqətlə yoxlayın. İnternet vasitəsilə birinci alış-verişi təcrübəli dostlarınızın köməyi ilə etməyiniz tövsiyə olunur.

Tanımadığınız, şübhəli görünən e-mailləri əlavə olunmuş faylları açmadan məhv edin.

İnternet xidmətindən istifadə zamanı problem yaranarsa, həmin xidməti göstərən resursda FAQ yazısı varsa, ləngimədən ora daxil olun.

FAQ (Frequently Asked Questions) - tez-tez soruşulan suallar anlamını verir. Burada xidmət göstərilməsi ilə bağlı yaranacaq problemlərin aradan qaldırılmasını nəzərdə tutan suallar və onların cavabları olur.

İnternet resursların kataloqu

Təhsil

- ♦ Təhsil qurumları. Təhsil üzrə məlumat sistemləri
- ♦ Dövlət ali təhsil müəssisələri

- ◆ Özel ali təhsil müəssisələri
- ◆ Liseylər və gimnaziyalar. Kurslar
- ◆ Orta və məktəbəqədər təhsil müəssisələri
- ◆ Təhsil layihələri
- ◆ Tədris materialları. Referatlar. Testlər
- ◆ Distant (məsafədən) təhsil

Təhsil qurumları. Təhsil üzrə məlumat sistemləri

Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası

Komissiya haqqında. Məlumat xidməti. Virtual test imtahanı. <http://www.tqdk.gov.az>

Təhsil Nazirliyi

<http://www.edu.gov.az>

Abituriyent

Tələbə qəbulu qaydaları. İxtisaslar və qruplar. "Abituriyent" jurnalının arxivi. Elektron test.

<http://www.abituriyent.az>

Gəncə Təhsil Məlumat Mərkəzi

Proqramlar və xəbərlər. Təhsil mərkəzləri. Gəncə QHT. Corc Soros haqqında. Texniki kitabxana. Fotolar.

<http://www.gitc.aznet.org>

Mənim məktəbim

Azərbaycan məktəbləri üzrə göstəricilər.

<http://www.mekteb.edu.az>

Azərbaycan İngilis Dili Müəllimləri Assosiasiyası

Assosiasiya haqqında. Üzvlər. Filiallar. Layihələr. Konfranslar. İngilis dilində.

<http://www.az-eta.org>

Azərbaycan Universitetinin nəzdində Hüquq Klinikası

Klinik hüquq təhsili. İnsan hüquqları və mülki hüquq seksiyası. Digər klinikalar. Kitabxana. <http://www.legalclinic.az>

Təhsil Nazirliyinin Sumqayıt şəhər şöbəsi

Təhsilin tarixi. Təhsildə kompüterləşmə. Yeni tədris metodları. Məktəblər. Beynəlxalq əlaqələr. Beynəlxalq təşkilatlarla iş. Ali məktəblərə qəbul. Gənc Müəllimlər Şurası. Tədris planı. Xəbərlər bülleteni. "Sabah" qəzeti. Şagird yaradıcılığı. İdman.

<http://www.sumqait.edu.az>

Azərbaycanda təhsil

Azərbaycanda təhsilin vəziyyətini araşdıran müstəqil veb-səhifə. Giriş. İslahat. Azərbaycan. Dünya. Texnologiya. Məqalələr. Referatlar. www.tehsil.20m.com

TusiSoft

Təhsil problemlərilə məşğul olan veb-səhifə. Məhsullar. Təkliflər. Xəbərlər. Kitabxana. www.tusisoft.20m.com

Azərbaycanda təhsil

Müstəqil veb-səhifə. Təhsilin problemləri. Kitabxana. Referatlar. Virtual təhsil. Xəbərlər. Forum. Linklər.

www.tehsil.azerall.info

-

Education.az

Təhsil saytı. Xəbərlər. Xaricdə təhsil. Kitabxana. Müsahibələr. Lüğət. Faydalı. Dil: RU www.education.az

Həyatı bacarıqlara əsaslanan təhsil

Yeniliklər. Proqramlar. Resurslar. Videomateriallar. Linklər. Əlaqə. www.lif.eskills.az

Tələbələr

Tələbələr üçün forum.

www.telebe.dublek.com

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Sumqayıt Şəhər Təhsil Şöbəsi

Tədris metodları. Məktəblər. Beynəlxalq əlaqələr. Sorğular. Xəbərlər. Məqalələr. www.omar.az

Azsayılı Xalqların Təhsil Hüquqları

Azərbaycan Respublikası Azad Müəllimlər Birliyinin layihəsi. Ləzgi. İngiloy. Avar. İvrit. Kürd. Talış. Tat. Xıralıq. Udin. Saxur. Dil: AZ/EN/RU www.minorities.aznet.org

İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu

İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun rəsmi internet saytı. Xəbərlər. İnstitut haqqında. Dissertasiyalar. Məqalələr. Elmi fəaliyyət. Tədris fəaliyyəti. Kitabxana informasiya xidməti. Elmi-texniki əlaqələr. Rəsmi sənədlər. Lüğətlər. Ensiklopediyalar. İKT üzrə muzeylər. Dil: AZ/EN/RU www.ict.az

İZZ DVV

Almaniya Xalq Universitetləri Birliyinin əməkdaşlıq İnstitutu. Xəbərlər. Fəaliyyət. Fotoarxiv. Sənədlər. Əlaqə. Dil: AZ/EN/RU/DE www.iiz-dvv.az

Bakı Təhsil Məlumat Mərkəzi

Beynəlxalq təhsil imkanları haqqında məlumat vermək məqsədilə qurulmuş Bakı Təhsil Məlumat Mərkəzinin rəsmi Internet saytı. Xəbərlər. Fəaliyyət. Yararlı məlumat. ABŞ-da təhsil. İş imkanları. Məzunların saytı. Azərbaycanda təhsil. ACI-YF. Dil: AZ/EN www.beic.aznet.org

BETM

Bakı Elmi-Tədris Mərkəzinin (BETM) rəsmi Internet saytı. Kompüter tarixi. Xidmətlər. Fəaliyyət. Kitab xana. Kurslar. İKT üzrə məsləhətlər. Proqram təminatının hazırlanması. Veb-səhifələrin hazırlanması. Dil: AZ/EN www.bstc.az

US-Educated Azerbaijani Alumnj Association (AAA)

ABŞ təhsilli Azərbaycan Məzunları İctimai Birliyinin rəsmi Internet saytı. Xəbərlər. Fəaliyyət. Foto-arxiv. Sənədlər. Əlaqə. Dil: AZ/EN/RU/DE www.aaa.org.az

Vektor Beynəlxalq Elm Mərkəzi

Vektor Beynəlxalq Elm Mərkəzinin rəsmi Internet saytı. Fakültələr. Qurucu. Fəxri elmi adlar. Beynəlxalq layihələr. Beynəlxalq mükafatlar. Dərgilər. Foto-qalereya. Əlaqə. Dil: AZ/EN/TR www.vektor.az

BETM

Bakı Elmi-Tədris Mərkəzinin (BETM) rəsmi internet saytı. Fəaliyyət. Kitabxana. Münasibətlər. Yeniliklər. Kurslar. Fəaliyyətlər. Əlaqə. Dil: AZ/EN www.bstc.az

Dövlət ali təhsil müəssisələri

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

Universitet haqqında. Rektorluq. Fakültələr. Kafedralar. Elmi şura. Təhsil prosesi. Distant təhsil. Tələbələr. Kitabxana. Nəşrlər. Beynəlxalq əlaqələr . <http://www.aseu.ab.az>

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası

Struktur. İnkişaf tarixi. Elmi fəaliyyət. Fakültələr. Beynəlxalq əlaqələr. Akademiyanın iftixarı. Xəbərlər.<http://www.adna.baku.az>

Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbi

Məktəbin tarixi. Dövlət himni. <http://www.aahm.edu.az>

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Rektor. Dekanlıqlar. Müəllimlər. Tələbələr. Qəbul.

<http://www.adpu-herbi.netfirms.com>

Bakı Dövlət Universiteti

<http://www.bsu.az>

Sumqayıt Dövlət Universiteti

Universitet haqqında. Fəaliyyət. Struktur. Abituriyent. Yeniliklər. Fotolar. <http://www.sdu.edu.az>

Azərbaycan Tibb Universiteti

<http://www.azmeduni.com>

Lənkəran Dövlət Universiteti

Lənkəran Dövlət Universiteti haqqında. Struktur. Tədris. Universitetə qəbul. Elmi tədqiqatlar. Distant təhsil.<http://lsu.aznet.org>

Bakı Slavyan Universiteti

<http://www.bsu-az.org/>

Azərbaycan Milli-Elmlər Akademiyasının Bəhmənyar adına Fəlsəfə və Hüquq İnstitutu

Genderşünaslıq. Şərq fəlsəfəsinin problemləri. Fəlsəfi tədqiqatlar. Sosiologiya. Psixologiya. Əməkdaşların əsərləri. Hüquq.

<http://www.phillaw.aznet.org>

Gəncə Dövlət Universiteti

Universitet haqqında. Tarix. Fakültələr. İdarə heyəti. Elmi məqalələr. <http://gdu.iatp.az>

Azərbaycan Milli Konservatoriyası

Konservatoriya haqqında. Yeniliklər. Tarix. Tədris. Struktur. Məlumat. <http://www.conservatory.az>

Polis Akademiyası

AR Daxili İşlər Nazirliyi Polis Akademiyasının rəsmi İnternet saytı. Ümumi məlumat. Tarixi sənədlər. Nizamnamə. Kafedralar. Akademiyaya qəbul. Struktur. Rəhbərlik. Fotoarxiv. Tədbirlər. Dil: AZ/RU/EN www.pa.edu.az

Tudifaq

ADİU-nun Türk Dünyası İşlətmə fakültəsi. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti Türk Dünyası İşlətmə fakültəsinin 12-17. qrup tələbələri tərəfindən yaradılmış tudifak2003-@yaho-ogroups.com qrupunun əsasında yaradılan sayt. Üzvlər. Qalereya. Sənədlər. Əlaqə. <http://tudifak.iatp.az/tudifak/>

Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası

Xəbərlər. Akademiya haqqında. Struktur. Elmi əlaqələr. Dissertasiyalar. Fotoqalereya. www.akta.edu.az

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası

Akademiya haqqında. Rektorluq. Elmi prioritetlər. Qəbul qaydaları. Tələbə heyəti. Fotolar. Referatlar. <http://dia.iatp.az>

Kredit-İqtisad

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin Kredit-iqtisad fakültəsi. <http://kredit-iqtisad.net/>

Milli Aviasiya Akademiyası

<http://www.naa.in-baku.com/>

ADU

Azərbaycan Dillər Universitetinin rəsmi İnternet saytı. İnstitut haqqında. Tədris prosesi. Tələbə qəbulu. Tələbə həyatı. Kitabxana. Dil: AZ/EN/RU www.adu.edu.az

Azərbaycan Texnologiya Universiteti

Texnologiya xəbərləri. Proqramlaşdırma. Məqalələr. Hakerlik. Vebmaster. Elektron musiqilər. Peyk televiziya.

www.aztu-mtech.myl.ru

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin 58-ci qrup tələbələrinin saytı

Sayt haqqında. Forum. Kurs işləri. Foto albom. Xəbərlər. Çat. www.narxoz58.ucoz.ru

İqtisad Universiteti tələbələrinin saytı

Forum. Foto-qalereya. Universitetin rektoru. Hazır materiallar. Universitetin tarixi. Sual-cavab. Əlaqə. Dil: RU

www.narxoz.page.tl

Bakı Dövlət Universiteti tarix fakültəsi

Xəbərlər. Yeni nəşrlər. Fakültə. Kafedralar. Elmi mərkəz. Elmi şura. Tələbələr. Türk odası. Struktur. Muzey. Əlaqə.

www.animator.az.iatp.net

Azərbaycan Turizm İnstitutu

<http://www.tourism.edu.az>

Özəl ali təhsil müəssisələri

Beynəlxalq Biznes və İxtiraçılıq İnstitutu

Kursların siyahısı. Əlaqələr. <http://www.iiib.in-baku.com>

Xəzər Universiteti

Universitet haqqında. Fakültələr və idarə heyəti. Tələbələr. Proqramlar. İnkişaf proqramı ingilis dilində. <http://www.khazar.org>

Azərbaycan Beynəlxalq Universiteti

Universitet haqqında. Prezident. Elmi dərəcələr. Universitet şəhərçiyi. Kafedralar. Xəbərlər. Xidmətlər. Əlaqələr. Fotolar. <http://www.abu.az>

Azərbaycan Universiteti

Xəbərlər. Fakültələr. Kafedralar. Nəşrlər. Hüquq klinikası. Tədqiqat mərkəzləri. Kitabxana.<http://www.au.edu.az>

"Odlar Yurdu" Universiteti

Universitet haqqında. İdarə heyəti. Fakültələr. Kafedralar. Əməkdaşlıq. Kitabxana. Fotolar. Kompüter mərkəzi.

<http://www.oyu.edu.az>

Xəzər Universiteti

Universitet haqqında. Fakültələr 4 idarə heyəti. Tələbələr. Proqramlar-İnkişaf proqramı. Sayt ingilis dilindədir.

<http://www.khazar.org>

Qafqaz Universiteti

Universitet haqqında məlumatlar. Tədris. Rektorluq. İctimai fəaliyyət. <http://www.qaf.qaz.edu.az>

Bakı Qızlar Universiteti

Qəbul qaydaları. Bakalavr üzrə təhsil. Magistr üzrə təhsil. Rəhbərlik. Layihələr. Nəşrlər. www.bgu.az

British Council

İngilis dili. Təhsil. Mədəniyyət. Əməkdaşlıq.

<http://www.britishcouncil.org>

-

Liseylər və gimnaziyalar. Kurslar

"Çağ" Öğretim İşletmeleri

Azərbaycan-Türkiyə özəl liseyləri. İdarəetmə. Fəaliyyətlər. Məktəblər. Kurslar. Nəşrlər. <http://www.cag.edu.az>

Sumqayıt özəl Türk Liseyi

Tarix. Tədris sistemi. Sosial fəaliyyətlər. Qəbul qaydası. Məzunlar. Fotolar.<http://www.sumqayitliseyi.com>

Gəncə Azərbaycan-Türk Özəl Liseyi

Lisey xəbərləri. Fotoarxiv. Qonaq dəftəri. Forum.

<http://gence.edu.az>

Şəhur Türk Litseyi

Məktəb. Məzunlar. Müəllimlər. Fəaliyyətlər. Nailiyyətlər. İmtahanlar. Qruplar. www.serur.net

Dahi dil və kompüter kursları

Tərcümə mərkəzi. Xaricdə təhsil. Web-dizayn.

www.dahi.az

Apple.az

"Apple" əməliyyat sisteminin öyrədilməsi. Kurslar. Proqramlar. Qiymətlər. Xəbərlər. <http://www.apple.az>

Araz kursları

<http://www.arazkurslari.edu.az>

"Global Business Service" Tərcümə Mərkəzi

Mərkəz haqqında. Xidmətlər. Biznes sahə. Tariflər. Proqramlaşdırma. Keyfiyyətə nəzarət. Kitabxana. Əlaqələr. Azərbaycan. İslam. Vakansiya. Online sifariş. Forum. Qonaq kitabı. <http://translation-az.com>

Özəl Ağdaş Azərbaycan-Türkiyə Liseyi

Lisey haqqında. Rəhbərlik. Müəllimlər. Uğurlar.

www.agdaslisesi.8m.com

Dil kursları

Vakansiyalar. Səviyyə sistemi. Fotoqalereya.

Dil: AZ/EN/RU www.lsd.az

ADPK

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin rəsmi İnternet saytı. Struktur. Tədris. Qusar filialı. Qəbul haqqında məlumat. Elmi-kütləvi tədbirlər. Fənn komissiyası. Dil: AZ/EN www.adpk.az

Bakı Avropa Liseyi

Haqqında. Nailiyyətlər. Liseyin modeli. Tədbirlər. Layihələr. Tədris vəsaitləri. Müəllimlər. Məlumat bazası. Liseyə qəbul. Dərs cədvəli. Fotoqalereya. www.bel.az

Azərbaycan Bank Tədris Mərkəzi

Tədris. Məsləhət xidmətləri. Beynəlxalq layihələr. Biznes tərəfdaşları. www.abtc.az

Dahi training mərkəzi.

Müəllimlər üçün kurslar.

www.dahi.az

Anel

Xüsusi ingilis dili məktəbinin rəsmi İnternet saytı. Metodika və dərsliklər. Tədris proqramları. Beynəlxalq imtahanlar. Tez-tez verilən suallar. Faydalı istinadlar. Dil: AZ/RU

www.anel-az.com

Səfəvi kursları.

Səfəvi kurslar haqqında. Əlaqə. Xidmətlər

www.sefevi.com

Tərcümə mərkəzi

Global Trust Dil: En

www.globaltrust.com.az

"EF-english first" kursunun rəsmi internet saytı

Dil: EN www.ef.com

“Ustad” Təlim və Yaradıcılıq Mərkəzi

Xidmətlər. Haqqında. Təlim proqramları. Əlaqə www.ustad.az

"Şəms" Xarici Dillər və Tərcümə Mərkəzi

www.shams-translation.8m.net

Heydər Əliyev adına lisey

Xətai rayonu Heydər Əliyev adına liseyin rəsmi İnternet saytı. Lisey haqqında. Rəhbərlik. Müəllimlər. Uğurlar. Heydər Əliyev haqqında. Foto-qalereya. www.aliyev-lisey.edu.az

TİSA

"The International School of Azerbaijan"ın rəsmi İnternet saytı. Haqqında. Nailiyyətlər. Fəaliyyətlər. Tələbələr. Dil: EN www.tisa.az

Araz

Hazırlıq kurslarının rəsmi İnternet saytı. Haqqında. Şöbələr. İmtahanlar. Nailiyyətlər. Təhsil. Arxiv. Əlaqə.

www.ar.az.edu.az

Elachi.Edu.Az

TQDK nəzdində fəaliyyət göstərən "Abituriyent" hazırlıq kursunun İnternet saytı. Ali məktəblər. İxtisaslar. Məqalələr. Məsləhətlər. Testlər www.elachi.edu.az

Vitak Akademiya

Xarici dillər, kompüter bilikləri və ali məktəblərə qəbul imtahanlarına hazırlıq sahəsində fəaliyyət göstərən Vitak Akademiya hazırlıq kurslarının rəsmi İnternet saytı. www.vitak.az

Zirvə kursları

Kurs haqqında. Nəşrlər. İmtahanlar. www.zirve.edu.az

FTİ

BTİ ingilis dili kursları.

Dil AZ/EN və s www.educatram.az

AZUS

Xaricdə təhsil, dil kursları. Work and travel. www.azus.az

Orta və məktəbəqədər təhsil müəssisələri

Bakışəhər 245 saylı məktəb

Tarix. Müəllimlər. Layihələr. Tədbirlər. Parlament. <http://mekteb245.sayt.ws>

Bakı şəhər 189 saylı məktəb

Tarix. Müəllimlər. Layihələr. Qalereya. Tədbirlər.

<http://mektebl89.sayt.ws>

Lənkəran şəhər 10 saylı məktəb

Bizim nağıl dünyamız. Biz sağlam böyümək istəyirik.

<http://www.shcoolO.narod.ru>

Bakı şəhər 282 saylı məktəb

<http://mekteb282.azerinet.com/>

201 saylı orta məktəbin İnternet saytı

Məktəb haqqında. Müdiriyyət. Heyət. Nailiyyətlər. Dərs cədvəli. Fərqlənənlər. Göstəricilər. Foto-albom. Arxiv. Əlaqə.

www.201.edu.az

Bakı Beynəlxalq Məktəbi

Dil : EN www.qsi.org

Bakı Oksford Məktəbi

Dil: EN www.gunareducate.com www.bakuoxfordschool.com

Məktəblər.az

Xəbərlər. Qanunvericilik. Məktəb kitabxanası. Testlər. Forum. www.staff.az

M.Montesorri məktəbi

Məktəb haqqında. Uşaqlar üçün yoqa. Gələcək analar üçün yoqa. Musiqiterapiya. Dil: RU

www.montessori.az

Təhsil layihələri

Gəncə Təhsil Məlumat Mərkəzi

Proqramlar və xəbərlər. Təhsilin mərkəzləri. Gəncə QHT. Corc Soros haqqında. Texniki kitabxana. Fotolar.

<http://www.gitc.aznet.org>

Demokratiya Evi

Soros Fondunun layihəsi. Mülki siyasi cəmiyyət. Kitabxana.

Xarici təhsil. Mədəniyyət. Forum. <http://www.kitabxana.org>

Təhsildə İKT

<http://www.tehsil.org>

İATP

Proqramı. Kompüter kursları. <http://www.iatp.az>

Azərbaycan Gender İnformasiya Mərkəzi

Mərkəz haqqında. Gender təhsili. Virtual muzey. Fondreyzing. Kitabxana. Təşkilatlar. Sülhməramlılıq. İnformasiya resursları.

<http://www.gender-az.org>

We Learn English

<http://wel.iatp.az>

Bakı Təhsil Məlumat Mərkəzi

Fəaliyyət. Proqramlar. Testlər. ABŞ-da təhsil. Tədbirlər. İş imkanları. <http://www.beic.aznet.org>

Azərbaycan Bank Tədris Mərkəzi

Yeniliklər. Kurslar. Məsləhətlər. Layihələr. Kitabxana. Suallar. <http://www.abtc.az>

Vətəndaş Cəmiyyətində Debat

Debat haqqında. Resurslar. Fəaliyyətlər. Nailiyyətlər. Tərəfdaşlar. Nəşrlər. Fotoqalereya. www.debate.az

Məktəbim

Proqramlar. Gündəlik. Ali məktəblərə qəbul statistikas. Gündəlik www.mektəbim.ucoz.ru

"Multimedia" İnformasiya Sistemləri və Texnologiyaları Mərkəzi.

İnformasiya texnologiyaları sahəsində araşdırmalar. İnternetin fəaliyyəti. Azərbaycan İnternetində tənzimləmə və özünütənzimləmə. "Multimedia" məhsullar. İnformasiya sistemləri. Təhsildə İT-in tətbiqi.

<http://www.cit.az>

Məzun 2003

Xəbərlər. Məqalələr. Üzvlər. Anketlər. Forum.

<http://www.telebelik.sevgisi.com>

Beynəlxalq Mübadilə Proqramı

ABŞ-ın Florida ştatı ilə Azərbaycan məktəblərinin tələbə mübadiləsi proqramı. <http://iep.aznet.org>

English Town

İngilis dilini online öyrənin.

Dil: EN və s. www.englishtown.com.az

Karyera Mərkəzi

Azərbaycan Universitetinin Karyera Mərkəzi. Avrasiya Fondunun (ABŞ) maliyyə dəstəyi ilə Azərbaycan Universitetində yaradılan İşədüzlətmə Mərkəzi. Əlaqə. İşəgötürənlər. Tələbə. Məzun. Xəbərlər. Arxiv. Dil: AZ/EN www.career.au.edu.az

ERider

QHT və məktəblər üçün İnformasiya Texnologiyaları sahəsində dəstək məqsədilə Açıq Cəmiyyət İnstitutu -Yardım Fondunun dəstəyi ilə həyata keçirilən ERider layihəsi. Haqqında. Əlaqələr. Müştərilər. Təhsil. Fotolar. Online dəstək. Trening, kurslar. Qrantlar. Dil: AZ/EN www.erider.aznet.org

"Oskar" Xaricdə Təhsil Konsultasiya Mərkəzi

Xaricdə dil kursları. Xaricdə yay və qış düşərgələri. "Green Card" müraciəti. Bakalavr, magistr təhsili Sertifikat kursları TOEFL, IELTS, DSH. Xaricdə iş təcrübəsi. www.xaricdetehsil.com

İnfotek.az

"İnfotek" İB-in rəsmi İnternet saytı-İKT sahəsində proqramçılar məktəbi. Təhsil. Xidmət şəbəkəsi. Xəbərlər-Strategiya. Əlaqə. Dil: AZ/EN www.infotek.az

Dilmanc

[www. dilmanc.az/](http://www.dilmanc.az/)

-

***Tədris materialları Referatlar, testlər
Distant (məsafədən) təhsil***

Azərbaycanda təhsil

Azərbaycanda təhsilin vəziyyətini araşdıran müstəqil web-səhifə. Təhsil problemləri. Kitabxana.<http://www.tehsil.azerall.info>

AzTest

Test imtahanlarına hazırlıq üzrə interaktiv sistem. Bütün fənlər üzrə virtual test imtahanları. Online və CD formasında.

<http://www.aztest.az>

Comp.iatp.az

Kompüter haqqında dərsliklər, məqalələr.[http: //comp. iatp. az](http://comp.iatp.az)

Distant təhsil

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində distant təhsil. Əsasnamə. Tədris planı. Müəllimlər. İmtahan və məqbullar.

<http://www.distaseu.ab.az>

İlk addımlar

İnformasiya texnologiyaları üzrə dərsliklər. Referatlar. Qonaq kitabı. Sual-cavab.

[http: //www. f irststeps. az](http://www.firststeps.az)

Azərbaycan Biofizika Cəmiyyəti

ABC-nin respublikada elmi əlaqələri. Beynəlxalq elmi əlaqələr. Nizamnamələr. Yaddaş səhifəsi. ABC-nin üzvləri haqqında məlumat. Qeydiyyat forması. Qonaq kitabı.

[http: //azbiophys. aznet.org](http://azbiophys.aznet.org)

-

Veb-Dizayn. Dizayn dərslikləri

www.azeridesign.iatp.az

-

Zoologiya

Heyvanlar aləmi haqqında. Birlüceyrəli heyvanlar. Çoxhüceyrəli heyvanlar. Suallar. Şəkillər. Mənbələr. Əlaqələr.

<http://zoologiya.iatp.az>

İnternetin əsasları

İnternetin tarixi. Şəbəkə anlamı. İnternetin tərkibi. Ünvanlar. Protokollar. İndekslər. Servislər. İnternetdə axtarış. Axtarış sistemləri. Elektron poçt. Əsas terminlər. Qısaltmalar. Maraqlı resurslar.

<http://inter-esas.iatp.az>

Photoshop

"Adobe Photoshop" proqramının azərbaycan dilində elektron dərsliyi. www.photoshop.iatp.az

Proqramların gizli funksiyaları

<http://eastereggs.iatp.az>P

Akademiya.Net

Virtual akademiya. Elmi xəbərlər. Elmlər. Maraqlı faktlar. Mənəviyyət. <http://www.akademiya.net>

Elektron kitabxana Dil: AZ/EN/RU

www.az.eribooks.aznet.org

Fizika - abituriyentlər üçün

Dərslik. www.phys-for-you.narod.ru

Azərbaycan dilində Elektron kitabxana

Ədəbiyyat. Poeziya. Gənc şair və yazarlar. Dedektiv. Xalq yaradıcılığı Dil: RU www.azeribooks.narod.ru

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. [Gündüz Osman](#). İnternet, 2004, 200 səh.
2. Дорис Шнайдер. Тренировки зрения для работающих на компьютере. Москва, 2005, 168 стр.

